

Голові разової спеціалізованої вченої ради
в Національному технічному університеті
«Дніпровська політехніка»,
доктору наук з державного управління, професору
ГОНЧАРУК Н. Т.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора філософії з галузі знань публічне управління та адміністрування,
Мазура Олександра Григоровича
на дисертаційне дослідження Дробахіної Тетяни Олегівни
«Розвиток креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях»,
яку подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі
знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

**Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами,
темами.**

Публічне управління розвитком креативних індустрій досить нова тема в академічному, політичному та галузевому дискурсі. Під час цифрової трансформації всіх сфер життєдіяльності людства воно стало ще більш актуальним як складова формування структури цифрового суспільства. В цьому плані креативні індустрії охоплюють суттєву динаміку підприємств «нової економіки», чого не роблять такі терміни, як «мистецтво», «медіа» та «індустрія культури». Такі зміни вплинули і на відповідні зміни в публічному управлінні, особливо на місцевому рівні у розвитку громад.

Вивчення досвіду провідних країн, які демонструють потужний розвиток економіки, заснованої на знаннях (і креативних індустрій у його рамках), зокрема Великобританії, дозволяє констатувати, що основною особливістю креативних індустрій є їх «включеність» у різноманітні види діяльності та вироблення політики, охоплюючи системи державних закладів освіти, фінансування діяльності публічних музеїв і галерей, міського просторового і стратегічного планування, оновлення законодавства про ліцензування та зміни у імміграційній політиці. Водночас, у сфері публічного управління нашої держави такі тенденції не знаходять належної уваги.

Саме це спрямовує на вирішення питання щодо забезпечення керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні,

насамперед, шляхом застосування відповідних наукових та методико-технологічних засобів. З огляду на це, актуальність теми дослідження, обраної Тетяною Дробахіною, не викликає сумнівів.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до стратегічних цілей «Створення конкурентоспроможної креативної економіки для збалансованого розвитку України» та «Забезпечення розвитку туризму як одного з драйверів соціокультурного та економічного розвитку регіонів», напряду «Креативні індустрії та індустрія гостинності» Національної економічної стратегії на період до 2030 року, а також стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни у межах реалізації низки тем науково-дослідних робіт: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375) та «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236), що виконуються на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»; «Державне стимулювання розвитку ОТГ і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації 0119U100783), що виконувалася на базі Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0120U102642), що виконувалася на кафедрі менеджменту та управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, у виконанні яких Тетяна Дробахіна брала участь як молодший науковий співробітник, виконавець. Внесок автора полягає в дослідженні наукових підходів до керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях задля забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку територій і громад в Україні, їх повоєнного відновлення та ревіталізації, а також розробленні відповідних практичних рекомендацій органам публічного управління.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів підтверджується опрацюванням значної кількості наукових праць за темою дослідження, нормативно-правової бази (283 найменування, з них 210 – іноземними мовами), а також використанням достатнього комплексу методів наукового дослідження і апробацією наукових результатів на 10 науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях.

Структурно рукопис дисертації Тетяни Дробахіної складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з них 221 – основний текст. У роботі представлено 22 таблиці, 7 рисунків, 3 додатки.

Відповідно до мети та завдань дослідження, автором у першому розділі дисертації – «Методологічні основи керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» – здійснено комплексний аналіз підходів до визначення і типологізації креативних індустрій як об'єкту публічного управління, досліджено методологічні засади та кращі європейські практики керованого розвитку креативних індустрій на регіональному рівні через «крос-збагачення, а також вивчено сучасний стан, виклики та перспективи розвитку креативних індустрій в Україні в період повоєнного відновлення (стор. 35-93).

Вивчення значного наукового доробку закордонних і вітчизняних науковців, а також настанов міжнародних організацій (UNESCO, UNCTAD, Economica Naranja), дозволило дисертантці Тетяні Дробахіній сформулювати авторське (уточнене) визначення поняття «креативні індустрії», як секторів економіки, що використовують для створення своїх продуктів і послуг індивідуальну креативність та колективні креативні продукти, створюючи додаткову цінність через використання талантів, об'єднаних навколо спільної ідеї. Пропоноване визначення відображає сучасні тенденції об'єднання талантів та колективів навколо спільної ідеї, що підкреслює перехід від індивідуальних продуктів до продуктів проєктних груп (стор. 44-45).

У другому розділі дисертації – «Концептуальні засади розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» – дисертанткою

схарактеризовано підходи, тренди та моделі розвитку креативних міст в Україні, зокрема, розглянуто основні сучасні тренди, які можуть позитивно вплинути на розвиток: права та свободи в рамках фреймворку «креативне місто»; добробут для кращого розуміння цінності культури; наскрізна культурна політика, яка приводить до нової центричності; урбаністичний контекст як джерело соціальних інновацій; переосмислення концепції управління; планування у часи невизначеності, – що дозволило визначити вплив та сутність кожного з шести трендів на розвиток фреймворку «креативне місто», який вбачається автором як основа для порівняння та відновлення міст у процесі відбудови та відновлення у повоєнний період в Україні (стор. 119-121).

На належну увагу заслуговує запропонований авторкою у пп. 2.2 роботи підхід до визначення робочих просторів типу «коворкінг» одним з ключових елементів інноваційної інфраструктури, що відіграє ключову роль у формуванні урбаністичного портрету регіону, який значною мірою формується бізнесами-представниками креативних індустрій, до яких належать і коворкінги, та визнання опосередкованої ролі коворкінгів у стимуляції розвитку бізнесів-резидентів, які є платниками податків у місцевий бюджет (стор. 124-132).

У третьому розділі дисертації – «Методико-технологічне забезпечення керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» – дисертанткою обґрунтовано механізм «крос-збагачення» у сфері креативних індустрій як основи формування екосистеми регіональних інновацій, визначено особливості використання підходів управління знаннями, Agile та Extreme проектного менеджменту задля розвитку креативних індустрій на місцевому рівні, запропоновано методичні підходи до розроблення профіля компетентності ролі «Каталізатор змін» для реалізації фреймворку «креативне місто» в Україні (стор. 162-205).

Так, у пп. 3.1 здобувачкою на рис. 3.1 представлено схему, яка відтворює взаємозв'язки, що утворюються під час застосування арт- та дизайнмислення для народження інновацій, яку розроблено авторкою на основі циклу творчості Н. Оксман. Можна позитивно оцінити заснований на вивченні європейських практик інноваційний для сфери публічного управління та адміністрування в

Україні підхід дисертантки, яка висловлює думку, що «Art thinking може бути безпечно введений як ключовий етап циклу інноваційного процесу» розвитку території (с. 171), а «методи та інструменти, використовувані в художній практиці, – це ті елементи інноваційного процесу, які призводять до радикальних, позитивно деструктивних інновацій завдяки присутності багатогранних поглядів та підходів, які головним чином враховують індивідуальний досвід і точку зору, залишаючись водночас системними» (с. 169).

Використання різноманіття методологічних засобів дослідження (за допомогою системного підходу, як основу дослідження, а саме – розглядання мети дослідження на макро- та мікрорівнях, було проаналізовано успішні моделі міжрегіональної співпраці для розвитку креативних індустрій, перевірені підходи для місцевого розвитку креативних індустрій та створення власної концепції за допомогою методів порівнянь та аналогій; наукові дані за темою дисертації було систематизовано та відібрано за допомогою аналітичного методу; сучасні виклики та тенденції розвитку креативних індустрій було досліджено за допомогою методів аналогії та абстрагування, узагальнення; методи аналогії та логічного співставлення використані при розробці удосконаленої моделі фреймворку «креативне місто», а також при розробці комплексу матриць складових компетентності під час формування моделі профіля компетентності «Каталізатор змін» для реалізації фреймворку «креативне місто» в Україні; моделювання застосоване під час розробки удосконалених моделей типологізації креативних індустрій за чотирма секторами, поєднання арт- та дизайнмислення з науковим підходом на основі моделі Н. Оксман, фреймворку «креативне місто», моделі профіля компетентності для ролі «Каталізатор змін»; метод експертного опитування було використано для проведення дослідження стану сприйняття категорії «креативні індустрії» представниками органів місцевого самоврядування територіальних громад, а також перспектив розвитку креативних індустрій в Україні очима експертів галузі. Це забезпечило належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх вірогідність.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що відображені у дисертації, обґрунтовані авторкою на основі логічного викладення матеріалу, застосування відповідних посилань на джерела інформації та численних ілюстрацій (схеми, таблиці). У висновках до розділів відображені результати дослідження конкретних питань. Кожен розділ завершується списком використаних джерел. Розділи роботи логічно взаємопов'язані між собою. Найважливіші результати дослідження викладені у висновках дисертації, що відповідають поставленим завданням. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Оформлення дисертації виконано з дотриманням чинних вимог.

Наукова новизна одержаних результатів.

Безперечною новизною роботи є те, що автором *уперше* сформовано комплекс концептуальних положень, який містить адаптовані методичні підходи, принципи, моделі, механізми та рекомендації органам публічного управління щодо їх практичного впровадження, системне застосування яких сприятиме успішності керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні як основи формування конкурентоспроможної креативної економіки для повоєнного відновлення та подальшого збалансованого розвитку.

До раніше не захищених наукових положень дисертації Тетяни Дробахіної також можна віднести *удосконалення* понятійно-категоріального апарату предметної сфери дослідження: на основі результатів аналізу міжнародного досвіду та досвіду міжнародних організацій сформульовано авторське (уточнене) визначення поняття «креативні індустрії», як секторів економіки, що використовують для створення своїх продуктів і послуг індивідуальну креативність та колективні креативні продукти, створюючи додаткову цінність через використання талантів, об'єднаних навколо спільної ідеї (пп. 1.1); у контексті процесів публічного управління у сфері розвитку креативної економіки на регіональному і місцевому рівнях запропоновано ввести в науково-практичний обіг публічного управління поняття «фреймворк «креативне місто»», яке розуміється як множина діючих та потенційних суб'єктів, зв'язків та типів взаємодій між ними, необхідних та

достатніх для функціонування креативних індустрій всередині міста та спроможності відповідати поняттю «креативне місто» (2) (пп. 1.3, табл. 1.5).

Представляють інтерес з точки зору подальших практичних упроваджень пункти наукової новизни «*дістало подальший розвиток*», а саме:

– науковий підхід щодо розгляду концепту «фреймворк «креативне місто»» як елементу публічної політики, що дозволило на основі розширення існуючої концепції з урахуванням основних трендів розвитку розробити модель фреймворку «креативне місто» у «період переходу», яка може розглядатися як основа для подальшого формування комплексу методико-технологічного забезпечення процесів розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях із можливістю вдосконалення через розширення або звуження за чисельністю чи змістовною сутністю інституцій, що входять до фреймворку, реагуючи на поточні виклики чи потреби території (обґрунтування наведено у пп. 2.1);

– методичні підходи до формування моделі профіля компетентності «Каталізатора змін» для реалізації фреймвоку «креативне місто» в Україні за трьома вимірами (ключові знання; ключові прояви поведінки; спеціальні знання) та чотирма рівнями впливу «каталізаторів змін» (місцевий; регіональний; крос-регіональний; національний рівень та вище) через розроблення комплексу матриць складових компетентності за сферами: «Практики та навички управління командою», «Культура та поведінка», «Бізнес підхід», «Доказова практика», «Керування змінами», «Технології та люди» (представлено у пп. 3.3, табл. 3.4-3.10), застосування якої має забезпечити проактивний керований розвиток креативних індустрій за участі органів публічного управління, що сприятиме розбудові всеукраїнських, міжрегіональних та локальних колаборацій у сфері креативних індустрій, а також на перетині традиційних галузей економіки та креативних індустрій.

Серед інших наукових результатів можна зазначити також:

– *подальший розвиток* наукових положень щодо встановлення взаємозв'язків між креативними індустріями і туризмом в конкретних секторах на основі моделі «Мережа креативних міст ЮНЕСКО» (UCCN), задля виявлення потенціалу цих секторів щодо успішності регіонального і місцевого

розвитку, зокрема, розвитку саме «творчих міст», та опис можливих синергетичних ефектів від взаємодії таких сфер як публічне управління нематеріальною спадщиною, креативними індустріями та туризмом як частини глобального руху за більш сталий «культурний туризм» за першим виміром, та процесу, що забезпечує прогрес території чи громади у досягненні Цілей сталого розвитку – за другим (пп. 2.3);

– *удосконалення* моделі «Циклу обертання талантів у креативних коворкінгах», зокрема, у табл. 2.3 пп. 2.2 виокремлено основні характеристики, підхарактеристики та похідні при розбудові регіональних коворкінгів;

– *удосконалення* методичного підходу до упровадження принципів міжрегіонального співробітництва та колаборації між креативними індустріями та традиційними галузями через обґрунтування механізму «крос-збагачення» у сферах креативних індустрій як основи формування екосистеми регіональних інновацій на основі застосування арт- та дизайн мислення для народження інновацій (представлено у пп. 3.1).

Запорукою отриманої наукової новизни, як видається, є повнота дослідження проблеми та вдало обраний методичний інструментарій, що є важливою складовою дійсних наукових пошуків.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях та відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо обґрунтування комплексу концептуальних положень щодо керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні, а також розроблення методико-технологічного забезпечення відповідних процесів у контексті формування конкурентоспроможної креативної економіки для повоєнного відновлення та подальшого збалансованого розвитку територій і громад.

Результати наукового дослідження, викладені в дисертації, отримані автором особисто. Основні наукові положення і висновки дисертаційної роботи опубліковані в 15 наукових працях, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні (у співавторстві), 10 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (1 – у співавторстві).

Опубліковані наукові праці достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень, а їх кількість відповідає існуючим вимогам.

Дисертаційна робота Тетяни Дробахіної перевірена на унікальність тексту за допомогою мережевого програмного продукту щодо виявлення збігів/ідентичності/схожості StrikePlagiarism. Поршень академічної доброчесності не виявлено.

Значення роботи для науки, практики та суспільства.

За результатами вивчення внеску автора у розвиток галузі знань «Публічне управління та адміністрування», вважаємо, що результати дисертаційного дослідження мають суттєве наукове та практичне значення:

– наукове значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що вона є одним з перших досліджень у вітчизняній науці з публічного управління та адміністрування у напрямі формування комплексу концептуальних положень, який містить адаптовані методичні підходи, принципи, моделі, механізми та рекомендації органам публічного управління щодо їх практичного впровадження, системне застосування яких сприятиме успішності керованого розвитку креативних індустрій на регіональному та місцевому рівні в Україні як основи формування конкурентоспроможної креативної економіки для повоєнного відновлення та подальшого збалансованого розвитку;

– практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що запропоновані автором основні концептуальні положення та висновки стали основою розроблених авторкою практичних рекомендацій і можуть бути використані органами державного управління, органами місцевого самоврядування та організаціями громадянського суспільства в процесі вироблення відповідних політик, розроблення стратегій, реалізації програм і проєктів у сфері формування конкурентоспроможної креативної економіки повоєнного відновлення та подальшого збалансованого розвитку територій і громад.

Результати теоретичних та практичних напрацювань дисертаційної роботи дістали впровадження, зокрема, у діяльності: Департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради, Комунального закладу «Дніпропетровського обласного центру молодіжної роботи, утвердження

української національної та громадської ідентичності» Дніпропетровської міської ради, Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (Додаток А).

Зазначене у сукупності свідчить на користь значущості результатів дослідження як для окремих територій і громад, так і для суспільства в цілому.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Визначаючи значні нові науково обґрунтовані результати та практичні рекомендації, вважаємо за необхідне звернути увагу дисертантки, а також членів разової спеціалізованої вченої ради на певні дискусійні положення, що містяться в роботі:

1. У пп. 1.3 дисертаційного дослідження наведено результати проведеного у межах дисертаційного дослідження експертного опитування, серед яких визначення експертами пропозицій щодо розвитку креативних індустрій, зокрема, поширення нетворкінгу та створення «платформи для креативників для налагодження зав'язків, обміну знаннями, стимулювання розвитку технологій». На наш погляд, роботу могло б підсилити опрацювання підходів до створення таких цифрових інструментів.

2. У пп. 2.2 дисертаційного дослідження вивчено перспективи застосування коворкінгів як бізнес моделі креативних індустрій, яка позитивно «впливає на клімат всередині міста/регіону, народжуючи нові стимули для талантів об'єднуватись за спільними цінностями задля розширення свого впливу вже у складі виокремлених команд» (стор. 136). Дискусійним є питання, чи мають вітчизняні органи публічного управління належний рівень готовності та спроможності для реалізації подібних моделей в умовах воєнного стану?

3. Також, на наш погляд, у роботі під час розгляду зазначеної моделі «Циклу обертання талантів у коворкінгах» варто було приділити увагу процесам формування «культури співробітництва» і оновлення відповідної системи цінностей.

4. У пп. 3.2 дисертації здійснено ґрунтовний аналіз взаємозв'язків управлінням знаннями, креативністю та можливістю управління специфічними

проектами місцевого розвитку в умовах поширення креативної економіки, визначено ключові особливості управління проектами, які застосовуються в креативному секторі економіки, зокрема, проектів Agile та Emertxe. Але опис особливостей їх використання не містить уточнення, чи було вже реалізовано подібні підходи в Україні на регіональному та місцевому рівнях публічного управління, якими є виклики та ризики їх впровадження в сучасних умовах?

Наведені зауваження суттєво не впливають на зміст дисертації, якість висновків та обґрунтованість положень наукової новизни, не знижують її наукової та практичної цінності.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Дробахіної Тетяни Олегівни є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичну та практичну цінність. Винесені на захист нові положення, висновки та рекомендації є достовірними, а декларована наукова новизна адекватно розкривається в роботі. Рівень проведеного дослідження та його практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувачки, яка продемонструвала належний рівень оволодіння методологією наукової діяльності. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображують основні положення, висновки та рекомендації, які стали результатом авторського дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково-теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значущість, стиль викладення матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Розвиток креативних індустрій на регіональному та місцевому рівнях» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом

Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки від 31.05.2019 р. № 759), а її авторка, Дробахіна Тетяна Олегівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доцент кафедри управління
та адміністрування Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії з галузі знань публічне
управління та адміністрування

О. Г. МАЗУР